

Na moju recenziju knjige *Ostava srebrnog novca 15. i 16. st. iz Bukove kod Virovitice*¹ sasvim je očekivano reagirao njezin autor Tomislav Bilić². Odmah na početku svoje reakcije zahvaljuje mi na mome „prikazu” svoje knjige u uglednom časopisu, kakav je *Starohrvatska prosvjeta*, iako je riječ o nestručnom pokušaju. Ostavljajući po strani njegovu zahvalu, u čiju iskrenost ne vjerujem, i njegovu procjenu o (ne)stručnosti moga pokušaja – u što se trebaju uvjeriti čitatelji tek na kraju, a ne na početku njegove reakcije – moram odmah reći da nikad nisam i neću u časopisima pisati prikaze. To je u doba interneta nepovratan i skup gubitak vremena i papira, a karakterom su to često hvalospjevna prepričavanja. Pišem i želim pisati recenzije knjiga – a hoće li one biti pozitivne ili negativne, to najmanje ovisi o meni – pa takav pristup vrijedi i za Bilićevu o kojoj je, njegovom željom, ponovno riječ.

U pratećoj bilješci Bilić napominje da se u svome osvrtu neće služiti diskursom kojeg ja koristim u svome prikazu (*sic!*), jer smatra da „tako nečemu nije mjesto u znanstvenim raspravama, a ponajmanje na stranicama uglednih arheoloških časopisa (nego možda u čuvenom političko-satiričnom listu *Feral Tribune?* – op. D. P.)”, nego će se fokusirati na moje „primjedbe koje barem donekle ostaju u granicama struke (koje i kakve struke? – op. D. P.)”, pa će i ovdje biti prisiljen „ignorirati (valjda zbog svoga finog odgoja? – op. D. P.) mnogo toga što daleko izlazi izvan okvira znanstvenog diskursa”. Kako će čitatelji saznati ili shvatiti što to točno izlazi izvan okvira znanstvenog diskursa, ako je to Bilić prisiljen ignorirati? Izlazi li izvan znanstvenog diskursa njegovo nepoznavanje elementarnih činjenica o hrvatskoj povijesti srednjeg i ranoga novog vijeka, o čemu sam pisao u prvom dijelu svoje recenzije? Izlazi li izvan znanstvenog diskursa karakter i polje rada Numizmatičkog odjela Arheološkog muzeja u Zagrebu, koji upravo izlazi izvan okvira kojima se bavi jedna arheološka muzejska institucija, o čemu sam pisao u drugom dijelu svoje recenzije? Izlazi li izvan znanstvenog diskursa pogled da Bilić numizmatici pristupa kao informacijskoj, a ne humanističkoj znanstvenoj disciplini, o čemu sam pisao u trećem dijelu svoje recenzije? Spada li u znanstveni diskurs upozorenje da Bilić nije ostavu iz Bukove sagledao u kontekstu horizonta istovremenih skupnih nalaza i ostava u južnoj Panoniji, o čemu sam pisao u četvrtom dijelu svoje recenzije? Umjesto da se time pozabavi, bez obzira tko je to napisao, Bilić nije

¹ D. PERIŠA, Tomislav Bilić, *Ostava srebrnog novca 15. i 16. st. iz Bukove kod Virovitice*, *Starohrvatska prosvjeta*, ser. 3, sv. 42, Split, 2015, str. 275-285.

² T. BILIĆ, Osvrt na prikaz knjige *Ostava srebrnog novca 15. i 16. st. iz Bukove kod Virovitice / A hoard of 15th and 16th c. silver coins from Bukova near Virovitica* D. Periše, *Starohrvatska prosvjeta*, ser. 3, sv. 43, Split, 2016, str. 299-302.

mogao odoljeti iskušenju, pa u jednoj bilješci provlači svoj dojam da „kada se raspravlja o impresijama”, a neke moje primjedbe su mu „neargumentirane impresije, onda je opravdano – čak i nužno postaviti pitanje tko govori, a ne samo što se govori”. Time je zapravo on uvjetovao diskurs, kojeg u potpunosti prihvaćam, pa ću ne samo postaviti pitanje, nego do kraja ovog osvrta i dati odgovor tko je zapravo numizmatičar Bilić te kakva je njegova logika i metodologija.

Ako je Bilić siguran da sam iznio „nekoliko ocjena vezano kako uz općenitu narav knjige tako i uz određene detalje”, što, čini mu se, proizlazi iz moga „generalnog nepoznavanja i(li) nerazumijevanja numizmatičke metodologije”, nema se čega – kako sam piše – „nažalost bojati”, jer je na ovaj način dobio novu „lijepu priliku da se o temama koje dotiče u knjizi argumentirano raspravlja”. Bilić se pita na temelju kojih relevantnih radova ocjenjujem numizmatičku metodologiju objave ostave iz Bukove, s obzirom na to da u svome prikazu (*sic!*) ne citiram „niti jedan rad koji problematizira tu tematiku, nego samo nekoliko obavijesti o nalazima ostava na području od Bačke Palanke do Banje Luke (zašto ne navodi Viroviticu na zapadu, objasniti ću u nastavku – op. D. P.), isključivo domaćih autora?” Zašto sam donio popis i osnovni prikaz sadržaja svih, meni poznatih i Biliću dobrim dijelom nepoznatih ostava i skupnih nalaza zakopanih krajem 15. i početkom 16. stoljeća u južnom dijelu Panonije, objavio sam u svojoj recenziji i ne želim se zbog Bilića ponavljati, jer bih bespotrebno izigravao logopeda. Samo bih dodao da su među „domaćim autorima” zastupljeni stručnjaci, osim hrvatske i oni srpske, mađarske i ukrajinske nacionalnosti iz raznih dijelova bivše Jugoslavije, tako da u Bilićevoj geopolitičkoj percepciji očito postoji i živi ono što jugonostalgičari danas nazivaju *region*.

S obzirom da je Bilić stekao dojam da ne poznajem „osnovnu numizmatičku literaturu koja problematizira metodologiju objave ostava, napose onih novovjekovnih”, uputio me na „relativno nedavnu objavu ostave iz Kagrana kod Beča, objavljenu u jednom uglednom numizmatičkom časopisu, gdje autori na vrlo sličan način (dakle, s istim pristupom Bilićevom! – op. D. P.) analiziraju ostavu malo više od tisuću srebrnjaka ukopanih krajem prve polovice 16. stoljeća”. I to bi sada trebao biti dokaz da Bilićeva knjiga ima znanstvenu vrijednost i da je moja recenzija sasvim promašena? Bilić se opet boji da će mi čitanje te objave biti „jednako naporno kao i čitanje ostave iz Bukove, jer ima tu malo stranica suvislih za čitanje, a ima dijagrama, tablica, pa čak i karata (ako nema barem fotografija novca, nisam zainteresiran – op. D. P.) te, neizostavno, dugi i opsežni katalog”. I sada netko treba biti fasciniran što postoje ljudi koji objavljuju radove istovjetne Bilićevoj „napumpanoj” knjizi? Ako netko u katalogu želi predmete serijske proizvodnje opisivati svaki za sebe, pa makar bilo stotine istih, to je njegova stvar. Netko očito mora i to raditi, ali ja to ne želim i ne smatram to opravdanim, barem ne u obliku luksuznih knjiga kakva je Bilićeva.

Koliko je Bilić opterećen i zabrinut mojim spisateljskim stilom, a zapravo bilježenjem mojih zapažanja i razmišljanja (što je puno važnije), najbolje govori njegov zaključak, ponovno u pratećoj bilješci da je moj stil „vrlo osebujan”, osobito kada si dopustim „malo više slobode”, pa zainteresirane upućuje na niz mojih objavljenih radova „koji su sve samo ne suhoparni, iako nerijetko prelaze granicu dobrog ukusa”. Biliću bi na načinu izražavanja u ocjeni nečijeg spisateljskog stila svaki književni kritičar mogao pozavidjeti, a ja mu mogu biti samo zahvalan na njegovom čitanju i afirmaciji mojih spisateljskih djela. Metafora „dopuštanja sebi malo više slobode” u Bilićevom diskursu očito označava nepristojnost ili bezobrazluk, dok u mome označava iskrenost i izravnost, omogućenu demokratskim pravom na slobodu govora, ali i zakonske odgovornosti. A to mnogi u Hrvatskoj i *regionu*, pa tako i Bilić, ne vole. Što se tiče izričaja „prelaska granice dobrog ukusa”, treba reći da su kod različitih ljudi sve grani-

ce (posebno moralne) različito postavljene, a o ukusima se, inače, ne raspravlja. (Ne)sudeni član hrvatskog sindikata *Akademski solidarnost* nije reagirao na moje tekstove različitog karaktera i tema, koje poimenično nabraja, kada su godinama objavljeni, niti je pravovremeno stao u obranu drugih akademski obrazovanih autora (među kojima ima i akademika), dok sam ih „napadao”, nego se s njima solidarizira sada kada je i on postao „nevina žrtva”.

Nakon što me je Bilić uputio i „na katalog zbirke ugarskog novca u *Kunsthistorisches Museum* u Beču, gdje se problemu pristupilo na vrlo sličan način” kao što je njegov – što bi valjda mene trebalo uvjeriti u kvalitetu njegove, samo oblikom i ničim drugim, knjige – zaključuje da će se tek kada ostave koje navodim, „odnosno one od njih koje su relevantne za usporedbu s ostavom iz Bukove, budu objavljene na način na koji je objavljena ostava iz Bukove, moći provesti smislenu (*sic!*) numizmatička analiza određenog horizonta ostava”. Znači, dok Narodni muzej u Beogradu ne bude imao svoga Bilića ili Mirnika, dosadašnja numizmatička analiza sadržaja druge ostave srebrnog novca iz okolice Virovitice iz približno istog vremena, a koja se čuva u tom muzeju, sasvim je bezvrijedna! Kao i svih ostalih ostava i skupnih nalaza novca koje sam naveo. Čak se ne bismo smjeli u uklapanju zakopavanja tih ostava u povijesni kontekst osloniti na najmlađe primjerke novca?! Razlog zašto Bilić u svojoj reakciji prešućuje tu drugu ostavu iz okolice Virovitice jest taj što za nju, prilikom pisanja svoje knjige, nije znao. Za nju nije znao zato što nije evidentirana u Mirnikovoj doktorskoj disertaciji³ o kojoj sam se već izjasnio u recenziji. Tu se vidi da Mirnikova disertacija Biliću, prilikom citiranja u njegovim radovima, ne predstavlja samo „kovčezić saveza” sa svojim učiteljem, nego „otvorenu škrinjicu sveukupnog znanja” o ostavama s područja bivše Jugoslavije, a koja mu je u svemu potpuna i pouzdana (naravno, do godine objave).

Sada dolazi najzabudljiviji dio. Bilić se zbog taštine uspio navući na moju tvrdnju da on u numizmatiki nije u znanstvenom pogledu – i to u **vrijeme objave** knjige o ostavi iz Bukove – ništa osobito ozbiljno napravio. Iritiran tom mojom konstatacijom, a posebno mojim navođenjem njegovih dviju publikacija iz suvremene numizmatike, upućuje mene, a ne potencijalne čitatelje, na dio svoje bibliografije koji se odnosi na numizmatiku, posebno na ostave, o čemu je objavio više radova⁴. Tu je, priznajem, došlo do malog anakronizma, ali koji ne mijenja bit stvari. Svoju recenziju Bilićeve knjige završio sam 2012., ali sam je imao mogućnosti objaviti tek 2015. u *Starohrvatskoj prosvjeti*. A upravo je tada Bilić objavio većinu svojih numizmatičkih radova na koje upozorava javnost. S obzirom na to da su ti Bilićevi radovi napisani, bolje rečeno izrađeni, s istom numizmatičkom informatičkom metodologijom kao njegova knjiga, ostao sam pri zaključku da on u numizmatiki **tada** nije u **znanstvenom** pogledu ništa osobito ozbiljno napravio, jer o **stručnom** pogledu nisam govorio (a Bilić

³ I. MIRNIK, Coin Hoards in Yugoslavia, *British Archaeological Reports International Series* 95, Oxford, 1981.

⁴ Bilić piše sljedeće: „Ovdje navodim dio svoje bibliografije ne zbog narcisoidnosti, već iz sljedećeg razloga: iz pomalo selektivnog popisa kojeg kolega donosi dalo bi se zaključiti da se svi moji numizmatički radovi bave temama iz suvremene numizmatike te da sam ih sve radio u koautorstvu s I. Mirnikom, što bi bilo pogrešno; naime radovi koje navodi su moji jedini radovi napisani u koautorstvu s I. Mirnikom i jedini radovi koji se bave takovom tematikom.” U svojoj sam recenziji naveo dvije publikacije iz suvremene numizmatike, koje je Bilić 2012. objavio u suautorstvu s Mirnikom (i Miroslavom Nađom), kao potvrdu da je Numizmatički odjel Arheološkog muzeja u Zagrebu izašao iz okvira polja arheologije, a ujedno su znakovite u smislu tema i društva s kojim je Bilić započeo svoju numizmatičku karijeru. Očito je Bilić zaboravio da to nisu njegovi „jedini radovi napisani u koautorstvu s I. Mirnikom i jedini radovi koji se bave takovom tematikom”. Provjeri: T. BILIĆ - M. NAĐ - I. MIRNIK, *Sjećanje na Prvi svjetski rat. Novac, medalje i odlikovanja*. Zagreb, 2014.

očito ne razlikuje znanost od znanja), uz napomenu da je to usprkos vrhunskim uvjetima rada za jednog numizmatičara zaposlenog u Arheološkom muzeju u Zagrebu.

Kako bi Bilić ostavio snažniji dojam, odlučio se osvrnuti na moj „numizmatički opus”, odnosno uzeti mi mjeru. Biliću „osvrt na taj opus neće oduzeti previše prostora”, jer sam ja u svojoj karijeri „koja traje već više od četvrt stoljeća objavio svega tri analitička numizmatička rada s ukupno devet stranica suvislih za čitanje, a koji usprkos tome obiluju manjkavostima na nekoliko razina”. Ističe da u dva rada „pomalo ekscentrično uopće” ne koristim „literaturu prilikom determinacije novca”, niti bilježim „njegovu težinu”, što je istina, ali treba navesti ono što Bilić nije u stanju priznati. Prvi od tih radova⁵ u dva sam navrata (ili dijela) napisao sa 17 (sedamnaest) godina, poslije završenog drugog razreda srednje škole i ubrzo ponudio *Glasniku Zemaljskog muzeja* u Sarajevu, najstarijem znanstvenom časopisu u Bosni i Hercegovini. Uredništvo ga je početkom 1988. prihvatilo za tisak u dvobroju sveska za arheologiju (Bilić, s obzirom na njegovo citiranje, ne zna da taj časopis izlazi u tri zasebna sveska – osim za arheologiju, još za etnologiju i prirodne znanosti!) za 1987./1988., ali zbog usmjerenosti Zemaljskog muzeja na objavu monumentalnog *Arheološkog leksikona Bosne i Hercegovine*, taj je svezak iz tiska službeno izašao 1989., kada je ujedno izašao i broj za tekuću godinu. Tada nisam znao, niti sam o tome razmišljao, da samo ja u dugačkom nizu od preko 400 autora – koji su u tom uglednom časopisu tijekom stotinu godina objavili svoje radove (mnogi kasnije poznati znanstvenici upravo svoj prvi rad) – ne samo da nisam imao završen fakultet, nego ni maturu. Pretpostavljam da Bilić ide u red onih kojima to ništa ne znači ili u red onih kojima je takvo što negativno kao pojedinim nekvalificiranim nastavnicima arheologije koji su mi pravili probleme tijekom moga dodiplomskog studija.

Za treći moj rad objavljen u *Vjesniku Arheološkog muzeja u Zagrebu*⁶ Bilić ističe da „očito na sugestiju Z. Dukat” barem koristim „referentne numizmatičke kataloge, iako samo u bilješkama”, a navodim i „težine novca, što je ugodno osvježeno i ohrabrujuće približavanje standardnoj numizmatičkoj metodologiji”. Sugestije Zdenke Dukat nisu se odnosile na to da moram koristiti numizmatičke kataloge (to se lako svlada kada ih imaš na raspolaganju), nego na pristup njima u Numizmatičkom kabinetu Arheološkog muzeja u Zagrebu, do kojih se dolazilo isključivo njezinom i Mirnikovom dobrom voljom. Danas bih za takvo što vjerojatno morao iz Zagreba otići u drugi numizmatički centar. Moja zahvala Z. Dukat najviše se odnosila na determinaciju jednog primjerka novca s kojom se ona napatila.

Što se tiče „ugodnog osvježanja” navođenja težina novca, što je u prvom radu zaista izostalo, Bilić prešućuje drugu „sugestiju” odnosno moju zahvalnost mome ocu Jakovu Periši, koji je ne samo izvagao sve primjerke, nego i ispitao finoću srebra. Naime, moj otac je veći dio svoga radnog vijeka bio inspektor za sve vrste mjerila i dragocjeni metal, što znači da sam od djetinjstva imao pristup najpreciznijim vagama prema kojima se određivala točnost drugih. Razlog izostavljanja podataka o težini pojedinih primjeraka rimskog novca u prvom objavljenom radu leži u tome što mi njihovi vlasnici nisu dopustili odnošenje primjeraka, osim onih izabranih za fotografranje. Drugi je razlog bio taj što u dugogodišnjim objavama numizmatičkih radova Gojka Kraljevića u *Glasniku Zemaljskog muzeja* nije bilo uobičajeno donošenje metroloških podataka. Već sam u drugom radu donio taj podatak⁷. Koliko je moj otac u tom pogledu bio

⁵ D. PERIŠA, Nalazi rimskog novca iz Banjaluke, *Glasnik Zemaljskog muzeja, Arheologija*, n. s. 42/43 (1987/1988), Sarajevo, 1989, str. 129-142.

⁶ D. PERIŠA, Rimski carski novci s Haništa u Banjaluci, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 28-29 (1995/1996), Zagreb, 1996, str. 111-126.

⁷ D. PERIŠA, Zlatnik cara Justinijana I iz Banjaluke, *Glasnik Zemaljskog muzeja, Arheologija*, n. s. 45, Sarajevo, 1990, str. 171-175.

susretljiv ne samo meni, najbolje svjedoči činjenica da je Numizmatički odjel Arheološkog muzeja u Zagrebu od njega tražio savjet za odabir i kupnju precizne digitalne vage, a on im je, na moju molbu, omogućio da to bude i po najpovoljnijoj cijeni. Upravo je na toj vagi Bilić izmjerio težine tisuća primjeraka novca iz ostave iz Bukove, a navođenjem težine za svaki primjerak zasebno, bez obzira na postojanje stotine istih, preopteretio je katalog. Naravno, nije vaga kriva zbog Bilićevog metodološkog pristupa, a ponajmanje moj otac.

Kada smo kod osvježanja u numizmatičkoj metodologiji, zašto Bilić nije za objavu ostave iz Bukove napravio analizu finoće srebra pojedinih serija novca i ispitao koliko su u tom pogledu slične ili različite, što bi otvorilo novu temu? Zašto nije provjerio postoje li sačuvani kalupi neke od mnogobrojnih serija novca iz ostave u Bukovi i gdje su nađeni ili se čuvaju? Zašto za primjerke novca u katalogu nije donio smjer odnosa aversa i reversa, jer je i to možda nekome važan podatak koliko i težina? Možda zato što sve to ne radi njegov učitelj Mirnik?

Kao „ugodno osvježanje” u mom trećem radu, Bilić prešućuje da u njemu također prevladava arheološki kriterij, jer sam za svaki pojedinačni primjerak naveo kvadrat i dubinu na nalazištu, koji se mogu odrediti prema planu nalazišta objavljenom u jednom mom članku⁸. I danas je takvo što, nažalost, prava rijetkost, iako ti podatci pomažu pri datiranju (ili potvrđivanju datiranja) drugih arheoloških nalaza, posebno ako je njihova analiza uslijedila naknadno⁹. Kao „ugodno osvježanje” u mom radu nije prepoznao ni bistrinu fotografija novca, jer sam prvi u jednom arheološkom časopisu u Hrvatskoj primjerke novca izravno kvalitetno skenirao, a ne prethodno fotografirao. Dovoljno je usporediti te ilustracije s onima u Mirnikovom radu u istom broju tog časopisa, gdje je on osobno fotografirao primjerke novca, pa razvijao film i izrađivao fotografije, slagao ih i lijepio na kartonske table i tek onda dao u objavu. Zbog takvog postupka njegove fotografije novca međusobno (čak aversi i reversi istih primjeraka) imaju različitu jasnoću i sjaj, tako da skupa na tablama slične sitnim zrcalima na disko kugli pod različito usmjerenim snopovima svjetlosti¹⁰. Moj pristup ubrzo postao standard kolektiva Numizmatičkog odjela Arheološkog muzeja u Zagrebu, pa tako i Bilićeve knjige o ostavi iz Bukove.

Svoj treći numizmatički rad dovršio sam 1991. te sam ga također trebao objaviti u *Glasniku Zemaljskog muzeja*, ali me u tome onemogućio rat. Osim toga, bavim se raznim temama unutar i izvan arheologije. Ipak, presudan razlog zašto nisam nastavio započeti rad na numizmatički jest taj što me jako privlači terenski arheološki rad, kojeg mi je bilo dosta teško uskladiti s kabinetskim numizmatičkim. Uoči prošlog rata sudjelovao sam na arheološkom iskopavanju kompleksa koji sačinjavaju tetrapilon, spališta, konsekracijske memorije i mauzoleji rimskog cara Galerija i njegove majke Romule na Maguri kod Gamzigrada u okolici Zaječara, pod vodstvom arheologa svjetskoga glasa, akademika Dragoslava Srejića i kvalitetnom uhodanom ekipom koja svakome može biti idealni standard. Tu me je zapala čast da preliminarno analiziram nađene rijetke tetrahirske zlatnike. Međutim, tada sam od iskusnih i duhovitih arheologa iz ekipe čuo da oni terenski neaktivne arheologe, pa tako i kabinet-

⁸ D. PERIŠA, Banjaluka / Hanište - antičko naselje, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* 26/1, Zagreb, 1994, str. 48-52.

⁹ Usprkos tome, ništa od toga nije iskorišteno prilikom objava staklenog i keramičkog posuđa s nalazišta Hanište: M. ĐUKIĆ, Rimsko staklo iz antičke zbirke Muzeja Republike Srpske u Banjoj Luci, *Cleuna* 1, Livno, 2014, str. 112-138. – M. ĐUKIĆ, Nalazi antičke keramike sa Kastela i Haništa u Banjoj Luci, *Cleuna* 2, Livno, 2017, str. 43-72.

¹⁰ I. MIRNIK, Novac Istočnog Rimskog Carstva u numizmatičkoj zbirci Arheološkoga muzeja u Zagrebu, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 28-29 (1995/1996), Zagreb, 1996, table s fotografijama na str. 213-228.

ske numizmatičare, nazivaju *jajarama* – kokošima koje nigdje ne miču, jer stalno legu jaja i sjede na njima. Šala je, naravno, išla i na moj (budući) račun.

Glavna Bilićeva stručna zamjerka je da u sva tri rada uporno koristim „termin *fol(l)is* koji ne postoji u numizmatici kao naziv novčane nominalne, jer označava vrećicu za novac ili računsku jedinicu za novac, kao i termin *centenionalis* za novac kovan od Valentinijana I. do Honorija i Arkadija, iako je kovanja te nominalne prestalo 348. godine”. Da bi mene i čitatelje uvjerio i podučio da je to sve točno i istinito, poziva se na hrvatsko izdanje *Leksikona antičke numizmatike* od Petra Kosa. Naravno, ne smeta mu što su i drugi numizmatičari osamdesetih godina 20. stoljeća koristili tu terminologiju (jer važno je samo to da sam ja), niti to da je Kosov *Leksikon antičke numizmatike* na hrvatskom jeziku objavljen desetak godina poslije objave moga prvog rada, nakon čega sam i ja pročitao i načelno usvojio tu postavku¹¹. Povrh svega, Bilić prešućuje ili ne zna da sam upravo ja bio jedini koji je napisao recenziju Kosovog *Leksikona antičke numizmatike*¹² (prigodničarske prikaze ne računam), pa je broj mojih suvislih stranica za čitanje o antičkoj numizmatici veći od Bilićevog brojanja na prste ruku. Zainteresiranim čitateljima prepuštam da sami procijene nalaze li više, ne samo suvislih stranica za čitanje, nego korisnih informacija u Bilićevoj knjizi ili u mojoj kratkoj recenziji Kosovog *Leksikona antičke numizmatike*.

Bilić gordo zaključuje da ne citiram „osim referentnih kataloga *RIC (Roman Imperial Coinage)* u kronološki najmlađem radu barem jednu jedinu bibliografsku jedinicu na nekom stranom jeziku (možda sam trebao Mirnikovu disertaciju? – op. D. P.), što dovodi u pitanje pravilno funkcioniranje recenzentskog postupka numizmatičkih radova, kada su takvi očiti propusti i neozbiljnost propušteni u tisak u ozbiljnim časopisima”. Pri tome ignorira činjenicu da, za razliku od njegovih i Mirnikovih, niti jedan od tih mojih radova nije ni ocijenjen kao *izvorni znanstveni* nego kao *stručni rad*, što znači da imaju svoje domete. Ja sam tada itekako bio svjestan svojih dometa u znanosti, ali Bilić očito ni danas nije svjestan svojih sudeći prema obrani svoje znanstveno bezvrijedne knjige o ostavi iz Bukove. Što se tiče „propusta i neozbiljnosti recenzentskog postupka u ozbiljnim časopisima”, odmah moram reći da su recenzenti moga trećeg članka bili Z. Dukat i I. Mirnik, pa ako je Bilić našao neki propust neka to uputi živućem članu. Što se tiče prvih dvaju radova, istina je da se nitko od članova uredništva *Glasnika Zemaljskog muzeja*, sveska za arheologiju – u sastavu akademika Borivoja Čovića (glavni i odgovorni urednik), Nade Miletić i meni od početka nesklonog Brunislava Marijanović – nije bavio antičkom numizmatikom. To ne znači da nisu mogli procijeniti da je serija radova, koju sam najavio (a imao sam dosta drugih i boljih livanjskih tema o kojima sam više znao) ozbiljna dopuna poznavanju rimskog novca u Banjoj Luci i okolici, koju je nekoliko godina ranije u istom časopisu objavio G. Kraljević¹³, i to kao *izvorni znanstveni rad*. Kada smo kod ozbiljnosti recenzentskog postupka B. Čovića, odmah moram, dobro ga poznajući, reći da on, bez obzira na to što nije bio numizmatičar, sigurno nikad ne bi u *Glasniku Zemaljskog muzeja* dopustio objave ostava novca kakve su Mirnikove i Bilićeve u *Vjesniku Arheološkog*

¹¹ Usprkos tome, znanstvenom kolokvijalnom upotrebom naziva „mala, srednja i velika bronca” za nominalne novca iz druge polovine 4. stoljeća, problem nije ni izbliza riješen. Ne možemo biti sigurni da se taj novac u rimsko doba kolokvijalno nije zvao upravo *folis* prema vrećici za novac. I nominala *drahma* za grčki novac izvedena je od glagola *δράσσειν*, starogrčki *δράρτειν*, što znači zgrabiti ili uzeti, a u prenesenom značenju odnosi se na šaku kojom se može uzeti pregršt novca.

¹² D. PERIŠA, Peter Kos, *Leksikon antičke numizmatike*, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* 33/3, Zagreb, 2001, str. 143-147.

¹³ G. KRALJEVIĆ, Rimski novci iz okolice Banje Luke, *Glasnik Zemaljskog muzeja, Arheologija*, n. s. 38, Sarajevo, 1983, str. 127-131.

muzeja u Zagrebu (onih poslije srednjeg vijeka da i ne govorim), a posebno u Bilićevoj knjizi. Za uvid u to kako izgleda analiza i objava jedne ostave kasno-srednjovjekovnog novca, koju je B. Čović dopustio da bude objavljena u *Glasniku Zemaljskog muzeja*, dovoljno je vidjeti rad Tihomira Glavaša o drugoj ostavi srednjovjekovnoga bosanskog novca iz Ribića kod Konjica¹⁴.

Jedinu paralelu Bilićevoj ocjeni mojih ranih numizmatičkih, zapravo više arheoloških radova nalazim u anegdoti kada se sin hvalio ocu da je po svemu napredniji od drugih dječaka s kojima ide u treći razred osnovne škole, pa mu je otac njegove vrline objašnjavao obiteljskom i regionalnom pripadnošću, ali na kraju dodao da je po godinama zapravo trebao ići u treći razred srednje škole. Upravo sa sličnog položaja „napredni” numizmatičar Bilić ocjenjuje moje rane radove. Pri tome mu ne smeta to da se on – u trenutku kad sam ih ja počeo pisati i objavlјivati – tek igrao metalnim novcem pogađanjem je li „pismo ili glava” (za avers i revers tada, kao sva djeca, vjerojatno nije znao), a stariji sam od njega samo devet godina. Odnosno ne smeta mu što – suprotno anegdoti – on takvo nešto nije radio ne u svojoj 17., nego ni u 27. godini života kada je dobio prosvjetljenje u vidu stalnoga radnog mjesta u numizmatičkoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu. To ne bi bio nikakav problem da je Bilić tijekom studija arheologije i povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilištu u Zagrebu barem slušao i položio antičku numizmatiku koja je obvezna jednopredmetnim studentima arheologije. Naravno, nije ju položio ni naknadno kao referentni predmet za zaposlenje na tom radnom mjestu (a npr. povijest starog i ranog srednjeg vijeka su obvezni predmeti jednopredmetnim studentima arheologije). Da apsurd bude veći, on nije u međuvremenu ni doktorirao na numizmatičkoj, nego mitološkoj temi. A da, ne paradoks, nego parodija bude potpuna, upravo on sada predaje numizmatiku kao honorarni nastavnik na studiju arheologije u Zagrebu! Bilićevo zaposlenje u takvim okolnostima, 2006. godine, u Arheološkom muzeju u Zagrebu, tema je i problem pravosuđa Republike Hrvatske, ako taj i takvi slučajevi, zbog zastare i važnijih slučajeva, ikad budu na dnevnom redu. Tu ne treba posebno zamjerati nekome u Arheološkom muzeju u Zagrebu, jer to su bile godine kada su nepotizam, korupcija i kriminal u Hrvatskoj inače dostigli svoj vrhunac. Premijer Vlade Republike Hrvatske bio je Ivo Sanader, a gradonačelnik Zagreba Milan Bandić, obojica s jakom posredničkom ulogom na rad Arheološkog muzeja u Zagrebu, ali i obojica u nekoliko navrata zatvorenici zbog korupcijskih i kriminalnih afera teško sagledivih razmjera, kojima sudski proces još uvijek traje ili tek počinje. Zaista je teško bilo za očekivati da u takvoj situaciji netko u Arheološkom muzeju u Zagrebu bude protiv Bilićevog zaposlenja, ako je Mirnik tako odlučio iz nekog svog razloga. Dakle, Bilić se ponaša poput ljudi u Hrvatskoj, koji su uspješno sudjelovali u mutnim pretvorbama i privatizacijama – nemojte ga pitati kako je stekao nešto na početku, jer sada uspješno radi svoj posao i ugledan je čovjek.

Numizmatičko oko sokolovo uočava slamke spasa za svoje obrambeno gnijezdo od napada moje recenzije. U obrani ističe da Mirnikov „sustav citiranja kojeg opširno opisujem nije ni koristio”. Umišljeni numizmatičar očito je „zaboravio” da je i te kako koristio Mirnikov opskurni način citiranja u svojim radovima objavlјjenima u *Vjesniku Arheološkog muzeja u Zagrebu*, a posebno u broju koji je posvećen Mirniku, a Bilić mu bio urednik¹⁵. Upravo zbog toga se postavlja pitanje, ako je Bilić taj način citiranja od početka prihvatio kao ispravan, zašto ga nije koristio u knjizi, odnosno ako je tehnički urednik

¹⁴ T. GLAVAŠ, Druga ostava bosanskog novca iz Ribića kod Konjica, *Glasnik Zemaljskog muzeja, Arheologija*, n. s. 44, Sarajevo, 1989, str. 233-266.

¹⁵ T. BILIĆ, Skupni nalazi novca iz Hrvatske XVI. Skupni nalaz antoninijana iz Gornjeg Taborišta, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 41, Zagreb, 2008, str. 289-309. – T. BILIĆ, Ivan Mirnik - bibliografija, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 45, Zagreb, 2012, str. 15-35.

knjige (također objavljene u Arheološkom muzeju u Zagrebu) imao drukčiji način citiranja, zašto se Bilić nije izborio za „ispravni” Mirnikov. To dovoljno govori o Bilićevom „suncokretskom” karakteru čak unutar iste institucije. U pratećoj bilješci Bilić sasvim ispravno uočava nedosljednost između onoga što na jednom mjestu govorim u recenziji o Mirnikovom citiranju i načina citiranja u mojim bilješkama. Tu sam, između ostalog, naveo da ako se već svi naslovi radova bez obzira na karakter ne citiraju u kurzivu, nego je to privilegirano samo za naslove knjiga i naslove časopisa, onda se i naslovi onih knjiga koje su objavljene u serijskim publikacijama moraju citirati u kurzivu, a ne kao časopisi. U suprotnome, čitatelje se upućuje na pogrešne informacije. A to bi barem numizmatički informatičari, kao Mirnik i Bilić, trebali znati. Zbog toga Bilić točno ističe da „upravo dvije stranice niže” citiram na način koji kritiziram. A kao u inat, riječ je o Mirnikovoj knjizi, odnosno disertaciji! (Dodao bih da je i knjiga Stojana Dimitrijevića citirana na način suprotan onome što zagovaram.) Bilić također dobro uočava da protestiram „protiv nenavodenja punih vlastitih imena autora u bibliografiji”, a sâm ne navodim „niti jedno jedino puno vlastito ime u bibliografskim jedinicama koje citiram”. Međutim, Biliću nije palo na pamet da su sve te „logičke nedosljednosti” rezultat naknadne intervencije uredništva *Starohrvatske prosvjete* (zbog kojih sam protestirao i tražio da se isprave ako taj broj bude dodatno tiskan), a koje je jedino usvojilo da se radovi Stojana Dimitrijevića i Sergija Dimitrijevića, zbog velike sličnosti, navode punim imenima autora. (Tako posljednji Bilićev komentar nije sasvim istinit.) Pretpostavljajući da će se Bilić u svojoj reakciji upravo uhvatiti za te „logičke nedosljednosti”, ali i zbog bespotrebnih lektorskih intervencija¹⁶, svoju sam recenziju u izvornom obliku, uz napomenu, ubrzo objavio i u časopisu *Bosna franciscana*¹⁷. Tako svi Bilićevi komentari u tom pogledu postaju bezvrijedni, a ja (p)ostajem logički dosljedan¹⁸. Za razliku od Bilića, ja sam odmah uočio da neispravno citiranje mojih recenzija u njegovim bilješkama (prema kojima se moje ime ne razlikuje u odnosu na imena autora knjiga koje recenziram tako da ispadam suautor, što je „uvreda”) nije njegova krivica (jer moju recenziju svoje knjige navodi ispravno¹⁹), nego onoga tko je lektorirao i grafički oblikovao taj broj *Starohrvatske prosvjete*.

Za moju primjedbu da u ostavi u Bukovi nije uočio nedostatak novca Nikole Iločkoga i objašnjenje na što taj izostanak upućuje, Bilić izvručujući moje rečenice sarkastično ističe da „ne raspravlja niti o ostalim tipovima novca, koje ostava ne sadrži, a koji su uistinu brojni”. Ne želim ponovno objašnjavati, jer se nadam da su čitatelji moje recenzije, za razliku od Bilića, shvatili u čemu je bit nedostatka novca Nikole Iločkoga u toj ostavi.

Bilić se čudi i mojoj primjedbi da je uz Mirnikovu studiju o novcu Nikole III. Zrinskoga, forsirano objavljene u obliku tanke knjige, izostao rad Hermine Göricke-Lukić o istoj temi. Upravo zbog toga što je novac Nikole III. Zrinskoga izrazito rijedak, trebao je navesti i rad potonje autorice. Bilić zatim ističe da to što se meni „autor te monografije, odnosno Mirnik, osobno ne sviđa nije

¹⁶ Lektoru ne mogu oprostiti što je staru rimovanu poslovicu, prilagođenu ocjeni Bilićeve knjige, „umjesto ovce prebrojava stare novce”, sasvim bespotrebno prepravio „umjesto ovce prebrojava stari novac”.

¹⁷ D. PERIŠA, Tomislav Bilić, Ostava srebrnog novca 15. i 16. st. iz Bukove kod Virovitice, *Bosna franciscana* 43, Sarajevo, 2015, str. 364-377.

¹⁸ T. BILIĆ, Osvrt na prikaz knjige. Usprkos razlozima navedenima u napomeni na kraju moje recenzije, Bilić njezinu istovremenu objavu u časopisu *Bosna franciscana* doživljava kao urotu. Naime, uredništvo tog časopisa bilo je zainteresirano za moju recenziju također iz razloga što ostave novca zakopane krajem 15. i početkom 16. st. na južnom panonskom području ocrtavaju granice širenja Osmanskoga Carstva, a s njime se širilo i misijsko područje franjevačke provincije Bosne Srebrene.

¹⁹ T. BILIĆ, Osvrt na prikaz knjige, str. 299 (usporediti bilješke 1 i 6).

razlog da se njegov standardni rad ne citira, jer osobnim animozitetima nije mjesto u znanosti". Ne znam kako je Bilić zaključio da se meni njegov učitelj Mirnik ne sviđa, kao što ne znam ni to na koji se to način Mirnik, recimo, njemu sviđa? Mirnika sam upoznao kasne jeseni 1990. i brzo sam procijenio da smo potpuno različitih karaktera, stavova, usmjerenja... Bez obzira na to, Mirnik je u mojim očima vrhunski numizmatički tehničar, što je velika stvar i najvažnija u jednom muzeju s ogromnom numizmatičkom zbirkom. Međutim, usprkos svojim vrhunskim uvjetima rada, on je u znanstvenom pogledu bio i zauvijek ostao jako daleko ne u odnosu na vrhunskog numizmatičkog specijalista P. Kosa, nego Željka Demu (u istom muzeju), Slobodana Dušanića, Petra Popovića i Miloja Vasića (koji se numizmatikom bave ili su se bavili unutar širokog spektra tema), da navedem samo, što bi Bilić rekao, „domaće autore”. To što je Mirnik, usprkos svemu, izabrao Bilića za svoga asistenta i nasljednika, njegova je osobna i privatna stvar. Kada sam bio student govorilo se da prvorazredni profesor bira i ostavlja prvorazrednog asistenta, a drugorazredni trećerazrednoga. A za mene je Mirnik, prema znanstvenim rezultatima u svojim vrhunskim uvjetima rada, uvijek bio drugorazredni numizmatičar.

Na kraju Bilić „za ozbiljnu recenziju svoje knjige čitatelje upućuje” na onu, za koju odmah kaže da je zapravo „prikaz od numizmatičara Dana Pîrvulescu”, objavljen u jednom rumunjskom numizmatičkom časopisu. Čak je jedan Rumunj „pročitao” Bilićevu knjigu i ima pozitivno mišljenje o njoj, a ja, eto, nemam! Bilo bi poželjno da Bilić navedenom rumunjskom numizmatičaru prevede moju recenziju svoje knjige na engleski ili rumunjski jezik, pa neka se onda još jednom taj rumunjski numizmatičar napismeno očituje. Ako i tada njegov osvrt na Bilićevu knjigu ostane pozitivan, to će mi samo značiti da je riječ o, numizmatički rečeno, rumunjskoj varijanti istog tipa. U svakom slučaju, neću se iznenaditi ako u Hrvatskoj osvane Bilićev prikaz knjige sličnog karaktera tog rumunjskog numizmatičara.

Dakle, svi argumenti i komentari koje je Bilić iznio su na, intelektualno gledano, infantilnoj osobnoj razini poput one „ja mogu dobaciti dalje od tebe” ili „ti to ne znaš i ne možeš”, pa sam se, nažalost, i ja morao spustiti na takvu razinu da moj odgovor ne izostane i da ne ispadne da je Bilić trijumfirao nada mnom. Kada sam razmišljao trebam li to kao odrasla i zrela osoba raditi, sjetio sam se ljudi koji su svoja spisateljska djela prilagodili i posvetili djeci.

Način na koji je Bilić reagirao na moju recenziju, ne pobijajući moja zapažanja vezana za njegovo ukupno (ne)znanje i (ne)razumijevanje s aspekta humanističkih znanosti, nego se baveći isključivo sa mnom, te njegova nes(p)ret-na obrana informatičke numizmatičke metodologije koju slijedi, ne obvezuju me na neku lažnu pristojnost i etičku odgovornost da mu uzvratim na izneseni način. Ako netko misli da sam recenziju i ovaj odgovor pisao, jer je Bilić zasjeo na radno mjesto koje je možda trebalo meni pripasti, odmah moram izjaviti da ne želim biti *jajara* ako već mogu birati. Možda rečenice u mom odgovoru nisu uvijek bile uljudne, ali su barem bile izravne i nedvosmislene, a jedino njih ljudi i stručnjaci poput Bilića mogu razumjeti.

P. S. Ne volim citirati svoje radove ako zaista ne moram, jer to kod mnogih autora ima narcisoidno obilježje, što mi je odbojno. Ovdje sam bio prisiljen pozvati se na svoje stare radove, jer je isključivo riječ o dokaznom materijalu.

dr. sc. Darko PERIŠA
Hrvatsko katoličko sveučilište
Odjel za povijest
Ilica 242
HR – 10000 Zagreb
darko.perisa@unicath.hr